

*Филологические науки/3. Теоретические и методологические
проблемы исследования языка*

К. філол. наук Насалевич Т.В.,
Луханова А.М.

*Мелітопольський державний педагогічний університет ім. Богдана
Хмельницького, Україна*

Емоції як об'єкт лінгвістичних досліджень

В останнє десятиліття з боку лінгвістів спостерігається посилена увага до емоційного стану людини, мовна реалізація якого ще не повністю досліджена як в теорії комунікації, так і в теорії тексту. Проте, сьогодні в лінгвістиці у рамках особливої гуманістичної парадигми з'явився етимологічний напрямок, в якому активно розробляється проблематика «емоцій у мові». У результаті в «лінгвістиці емоцій» одним з пріоритетних напрямків є вивчення текстів, які виражають «світ емоцій», зокрема тих засобів за допомогою яких мовець (письменник) виражає своє ставлення до тих чи інших людей, явищ, фактів, передає свої почуття, емоції, тому тема нашої статті є досить актуальною

Метою даної статті є дослідити проблему вираження емоцій в лінгвістиці.

Дослідженням вираження емоцій у літературному тексті займалися такі вчені-мовознавці, як О.Бабушкін, Ш.Баллі, Е.Бедфорд, А.Вежбицька, О.Вольф, Є.Галкіна-Федорук, К.Дрегер, О.Еврт, В.Звегінцев, М.Красавський, О.Леонтьєв, О.Лук, Н.Лук'янова, В.Маслова, В.Мелікян, О.Реформатський, В.Телія, В.Харченко, І.Худяков, В.Чабаненко, В.Шаховський, Ю.Щербініна. Найновішими досягненнями у вивченні способів вираження емоцій у мові можна вважати дослідження українських учених Н.Бойко, Л.Ставицької, німецьких лінгвістів І.Фішер, Н.Фріса та ін.

П. Є. Клобуков вважає, що за своєю природою емоції – об'єкт дослідження багатьох дисциплін (психології, психіатрії, антропології, філософії, лінгвістики та ін.), хоча жодна з них не може обійтись в дослідженнях з даної галузі своїми внутрішньонауковими методами та так або інакше змушена вдаватися до матеріалів і висновків інших наук. Емоції є, таким чином, свого роду точкою перетину різноманітних напрямів наукової думки, де кожна з наук є безсильною поступово розвиватися самостійно та де інтеграція знань різної природи є не тільки бажаною, але фактично обов'язковою. Характерно, що необхідність об'єднання зусиль та плідність взаємовпливу різних відгалуджень наукового знання підкреслював ще на початку століття Л. Блумфільд, і це було в той час, коли процес розділення наук

про людину, до яких відноситься і лінгвістика, ще не привів до сучасної вузькодисциплінарної спеціалізації, а наукові знання відрізнялися достатнім синкретизмом.

На думку В. І. Шаховської, лінгвістика емоцій своїм корінням сягає давньої суперечки великої групи лінгвістів (наприклад, М.Бреаль, К.Бюлер, Е.Сепір, Ван Гінекер, Г.Гійом, Ш.Баллі та ін.) про те, чи повинна лінгвістика займатися емоційними складовими. Довгий час учені розходилися у вирішенні цього питання. Частина з них вважала, що головною (домінантною) в мові є когнітивна функція, і тому вони виключали вивчення емоційного компонента з досліджень про мову (К.Бюлер, Е.Сепір, Г.Гійом). Інша група вчених (Ш.Баллі, Ван Гінекер, М.Бреаль) вираження емоцій вважали центральною функцією мови.

С. Kerbrat-Orecchioni вважає, що місце емоцій в лінгвістиці ХХ ст. мінімальне, оскільки проблема вираження емоцій, на її думку, не є основною [4; с. 7-23]. Дійсно, мова служить, передусім, для передачі актуальної інформації, для раціональної обробки отриманих знань і для міжпоколінної трансляції, але усі ці процеси не можуть не супроводжуватися відчуттями, переживаннями, бажаннями, і тому не можуть враховуватися лінгвістикою. Наведений вище автор, мабуть, спирається на давно застарілу думку Е.Сепіра, який вважав мову інстинктивним засобом [5; с. 23-24]. За Е. Сепіром, «утворення ідеї для мови має більше значення, ніж прояв волі і емоції» [6; с. 56-61]. З цією думкою погодитися не можна, оскільки в людині все відбувається за допомогою емоцій, у тому числі його креативне мислення, його аксіологічна поведінка, усі його вербальні рефлексії, у тому числі і емоційні.

Професор Оксфордського університету Дж. Ейчисон в одній із своїх праць [2; с. 69-93] нарікає на те, що лінгвісти бояться емоцій і мало про них пишуть. До середини 70-х років проблема мовної концептуалізації і вербалізації, так само як і категоризації емоцій, дійсно була досить екзотичною і небезпечною: роботи, що зрідка з'являлися в лінгвістиці на цю тему, частіше викликали неприйняття, ніж інтерес. Але відколи почали зароджуватися контури нової, гуманістичної лінгвістичної парадигми, з пильною увагою до творця, носія, і користувача мови, до його психології, лінгвісти вже не могли обійти сферу емоцій як саме людський чинник в мові. На зміну загальновідомому категоричному звегінцевському «це не мова» приходить усвідомлення того, що Ш. Баллі багато в чому був правий, поставивши питання «звідки виникла емоція» і проголосивши пріоритет афективного в мові. Чи виходить вона зі слів і оборотів або йде від особи, яка вимовляє фрази, в самій мові існує емоція або у свідомості того, хто говорить, чи залежить вона від обставин виголошування промови, від ситуації? На думку Ш. Баллі, емоційні компоненти існують на всіх цих рівнях мови (що підтверджується сучасною лінгвістикою емоції) [1; с. 11-16].

Надзвичайно цікавим для сучасної лінгвістики емоцій є твердження про те, що «чим емоційніше навантажений знак, тим він менш лінгвістичний; чим більше він стає лінгвістичним, тим більше емоційності він втрачає» (Ш. Баллі,

цит. по: Kerbrat-Orecchioni, 1977). Цю думку Ш. Баллі неважко заперечити з позиції сучасної комунікативістики. У емоційному типі комунікації, в емотивних мовних актах емоційні знаки несуть (виражають) вершинні сенси саме тому, що вони залишаються лінгвістичними (наприклад, вигуки, емоційно-підсилювальний говір, прислівники, прикметники, інвективи). Заява Ш. Баллі про те, що «чим більш лінгвістичним є знак, тим більше емоційності він втрачає» вимагає експериментальної перевірки, оскільки все залежить від дискурсу та від емоційного стану комунікантів. Якщо Ш. Баллі мав на увазі дискурсивне та індивідуальне вживання лінгвістичного мовного знаку, то можна з ним погодитися. Проте його протиставлення лінгвістичності та емоційності мовних знаків з позиції сучасної психолінгвістики представляється помилковим, бо з точки зору психолінгвістики семантика всіх слів завжди є емоційно навантаженою.

Вперше на пленарному засіданні Міжнародного конгресу лінгвістів у Берліні у 1987 р. пролунала доповідь Ф. Данеша про емоційний аспект мови [3; с.272-291], в якій відкрито і переконливо говорилося про тісний взаємозв'язок когніції та емоції, була показана величезна лінгвістична значущість вивчення цієї сторони мови. Рішенням конференції проблема «мова та емоції» була названа в числі п'яти найбільш пріоритетних напрямів сучасних лінгвістичних досліджень. Цей факт спонукав багато вітчизняних і зарубіжних лінгвістів перенести проблеми мовного вираження і комунікації емоцій у центр дослідницької тематики.

Таким чином, наука емотиологія підтверджує наявність у мові емотивної лексики.

Література:

1. Шаховский В. И. Когнитивные ресурсы эмоциональной языковой личности / В. И. Шаховский // Языковая личность: проблемы когнициии и коммуникации. – Волгоград, 2001. – С. 11-16.
2. Aitchison J. Cognitive clouds and semantic shadows / J. Aitchison // Language and Communication. – Oxford, 1985. – P. 69-93.
3. Danes F. Cognition and Emotion in Discourse Interaction: A Preliminary-Survey of the Field / F. Danes // Preprints of the Plenary Session papers of the XIV International Congress of Linguists. Berlin, 10-15 August 1987. – Berlin, 1987. - P. 272-291.
4. Kerbrat-Orecchioni C. La connotation/ C. Kerbrat-Orecchioni. – Lyon, 1977. – P. 7-23.
5. Pinker S. The language of Instinct. How the Mind Creates Language/ S. Pinker. - N. Y., 1994. – P. 23-24.
6. Sapir E. Language: An introduction to the study of speech/ E. Sapir. – N. Y., 1994. – P. 56-61.

АНОТАЦІЯ

Емоції як об'єкт лінгвістичних досліджень

Стаття присвячена дослідженню проблеми вираження емоцій в лінгвістиці, зокрема тим засобам, за допомогою яких мовець (письменник) виражає своє ставлення до тих чи інших людей, явищ, фактів, передає свої почуття та емоції. Наука емотиологія підтверджує наявність у мові емотивної лексики. У статті розглянуті думки різних вчених-лінгвістів щодо емоційного аспекту мови.

Ключові слова: емоція, лінгвістика, мова.

АННОТАЦИЯ

ЭМОЦИИ КАК ОБЪЕКТ ЛИНГВИСТИЧЕСКИХ ИССЛЕДОВАНИЙ

Статья посвящена исследованию проблемы выражения эмоций в лингвистике, в частности тем средствам, при помощи которых рассказчик (писатель) выражает свое отношение к тем или иным людям, событиям, фактам, передает свои чувства и эмоции. Наука эмотиология подтверждает наличие в языке эмотивной лексики. В статье рассмотрены мнения разных ученых-лингвистов по поводу эмоционального аспекта языка.

Ключевые слова: эмоция, лингвистика, язык.

SUMMARY

EMOTIONS AS AN OBJECT OF LINGUISTIC INVESTIGATIONS

The article is dedicated to the research of the problem of emotions expression in linguistics, in particular to those facilities, through that a teller (writer) expresses his attitude toward one or another person, events, facts, shows his feelings and emotions. Science of emotiology confirms a presence of emotive vocabulary in the language. The opinions of different scientists-linguists concerning the emotional aspect of language are considered in the article.

Keywords: emotion, linguistics, language.